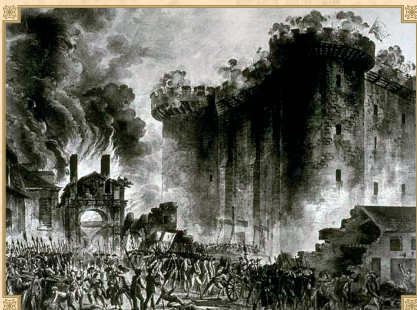

Klasicismus, osvícenství a preromantismus

VZPOURA? NIKOLI. REVOLUCE!

Dne 5. 5. 1789 se ve Versailles sešly **GENERÁLNÍ STAVY** k projednání tzv. sešitů stížností. Schůze se rozpadla na samém počátku, poté co zasedání opustili poslanci třetího stavu. Od 17. 6. 1789 zasedalo nově zřízené **NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ** odděleně. Jeho cílem bylo vytvořit ústavu vystihující politický program třetího stavu. Situace v Paříži byla tehdy velmi nestabilní. Před budovou stavů se scházeli řečníci, komentující aktuální dění. Šířily se různé fámy, docházelo k potyčkám, někde dokonce vznikaly barikády a na radnici se ustavila městská milice. V atmosféře neklidu se šířily zprávy o přesunech královských vojsk a došlo k spontánnímu **ÚTOKU NA** královskou pevnost **BASTILU**, která byla politickým symbolem starého režimu. Král tuto událost komentoval opravdu neuvěřitelným způsobem. Když mu oznámili, že Bastila byla dobyta a její guvernér zavražděn lidem, reagoval na to nevěřičně: „Ale je to snad vzpoura?“ Lakonická odpověď zněla: „Nikoli Sire, to je revoluce!“

Útok na Bastilu

OBČANE KAPETE, PŘÍSAHEJTE!

Dne 26. 8. 1789 přijalo Ústavodárné shromáždění **DEKLARACI PRÁV ČLOVĚKA A OBČANA**, která vyhlášovala řadu přirozených a nezcititelných lidských práv (právo na soukromé vlastnictví, rovnost před zákonem aj.). Král musel Deklaraci v říjnu 1789 podepsat.

FRANCIE KONSTITUČNÍ MONARCHIÍ!

Do dvou letech práce přijímá Francie konečně **ÚSTAVU!** Dne 3. 9. 1791 dospěla jednání Konstituanty ke zdárnému konci. Francie se stala dědičnou **KONSTITUČNÍ MONARCHIÍ**. Kromě práva veta, jímž lze pozastavit platnost zákonů, jsou královy pravomoci relativně malé.

FRANCIE REPUBLIKOU!

Dne 21. 9. 1792 přijal Konvent jednomyslné rozhodnutí o **ZRUŠENÍ MONARCHIE**. **FRANCIE** je RE-

PUBLIKOU, tím ale řešení složité vnitropolitické i zahraniční situace nekončí. Nestačí pouze zvolat: „Král je mrtev!“ V Konventu to vře, jednotlivé frakce se mezi sebou, často bouřlivě a nevybíravě, hašteří. **NEJVĚTŠÍ POLARIZACE** je **MEZI JAKOBÍNY** a **GIRONDISTY**. Girondisté reprezentují zájmy bohatších, jakobíni sympatizují se středními a chudšími vrstvami a chtějí prosazovat opatření v jejich prospěch.

PODIVNÁ SMRT VELKÉHO KORSIČANA

Roku 1821 na Svaté Heleně **UMÍRÁ NAPOLEON BONAPARTE**, údajně na rakovinu žaludku. V tomto

Napoleon Bonaparte

nezdravém koutě jižního Atlantiku strávil posledních 6 let svého života. Život mu nabídl mnoho rolí – byl vojákem i vojévůdcem, politikem i vladařem. Evrope přinesl války a hospodářskou blokádu, Francii pak **Code Civil**, ústřední banku, uklidnění vztahů s papežem a reorganizaci školství. Neúprosná smrt se však na nic neptá. I takto rozporuplné osobnosti je třeba věnovat vzpomínku k uctění památky.

OUTSIDER KRITIZUJE SOUKROMÉ VLASTNICTVÍ

JEAN JACQUES ROUSSEAU, Francouzi vnímaný jako cizinec s neuspořádaným životem a existenčními problémy, nevyniká v ničem kromě psaní. Často si klade otázku, v čem tkví příčina nespravedlnosti a nerovnosti v lidské společnosti. Vidí ji v lidském vlastnictví, které člověka kazí. Hlásá **NÁVRAT K PŘÍRODĚ** a k podpoře smyslů jako východisku pro rozumovou výchovu jedince. Ideální řešení problémů nabízí spis **O SPOLEČENSKÉ SMLouvĚ** obsahující kritéria pro uspořádání ideální společnosti.

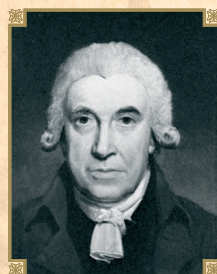
SMĚLÝ PROJEKT ENCYKLOPEDIJE

Osvícenci si vzdělání váží, povinné školní docházce dávají jednoznačně zelenou. Esejista, dramatik a filozof **DENIS DIDEROT** se rozhodl zastředit ojedinelý projekt **ENCYKLOPEDIJE** aneb **Racionálního slovníku věd, umění a řemesel**, pro který zpracoval mnoho hesel. **JEAN LE ROND D'ALEMBERT**

(1717–1783) vytvořil Úvod k encyklopedii, v němž se zamýšlí nad vznikem věd. Zapojily se také další výrazné osobnosti francouzské filozofie a vědy (materialisté **HELVÉTIUS** a **HOLBACH**, **VOLTAIRE**). Pokud se encyklopedistům podaří naplnit jejich ambice, bude Encyklopedie aspirovat na nejucelenější a nejsystematičtější titul shrnující veškeré vědecké poznatky.

PROBLÉMY S ENERGIÍ VYŘEŠENY

Posledních 40 let 18. století vneslo do anglické ekonomiky překotné změny. Výroba vlny a vlněného sukna byly v už od 16. století velmi důležité.

James Watt

Počátky průmyslové revoluce ale nebyly spojeny s výrobou sukna, nýbrž s bavlnářstvím. Bavlněné látky na anglických trzích pocházely z Indie, zpracování této suroviny bylo však velmi nekalitní.

Proto se v tomto oboru začala uplatňovat řada **TECHNICKÝCH VYNÁLEZŮ**, většinou šlo o stroje zdokonalující tkání či sprádání bavlny. Zavádění strojů do výroby vyžadovalo energii. Ukázalo se, že vodní pohon není zrovna ideální. Na počátku 18. století se konaly první pokusy s využitím parní energie. Snem fyzika **JAMESE WATTA** (1736–1819) bylo zlepšení výkonu **PARNÍHO STROJE**. Na tomto úkolu pracoval přesně 15 let. Od roku 1784 se jeho dvoučinný parní stroj začíná vyrábět sériově, aby mohl být ve větší míře použit ve výrobě. Problémy s vodní energií se zdají být konečně vyřešeny a základní předpoklad pro tovární velkovýrobu je splněn.

KDYŽ VLÁDNE ROZUM

Francie bývala kdysi zemí udávající tón evropské kultuře. Protikatolicky namířená **REVOLUCE PŘINESLA ŘADU NEGATIVNÍCH DŮSLEDKŮ**. Jejím jménem jsou plněny církevní objekty a kulturní hodnoty. Ničí se obrazy a sochy, zabavuje se kostelní vybavení, ulice i náměstí mají nová jména. Konvent zavedl občanské obřady, svatby, křtiny i pohřby.

Idé už nevěří v boha, vyznávají její podivný **KULT ROZUMU A NEJVYŠŠÍ BYTOSTI**. Svatými jsou ti, kdo padli ve jménu revoluce. Nový kalendář i letopočet se píše od 22. 9. 1792, kdy byla vyhlášena republika.

Klasicismus, osvícenství a preromantismus

Vznik klasicismu je spojen s vládou krále Slunce, **Ludvíka XIV.**, a obecně s rozvojem **absolutistických monarchií** v Evropě. S pokrokem vědy došlo

SPOLEČENSKO-HISTORICKÉ POZADÍ

k rozvoji zájmu o **vesmír** a **přírodní dění**. Období klasicismu je spojováno s hlubokými změnami ve společnosti – feudalismus byl ve vyspělých zemích vystřídán **kapitalismem**. Změnilo se uspořádání společnosti, **vliv ztratila aristokracie** a do **popředí** se dostávali zámožní **měšťané**. Proti dřívějším stavovským privilegiím staví osvícenství přirozenou **rovnost lidí**, snášenlivost a svobodu jednotlivce. Pro další světový vývoj měly zásadní význam dvě velké události 18. století – vyhlášení **Deklarace nezávislosti Spojených států amerických** (4. 7. 1776) a **Velká francouzská revoluce** (1789).

Zatímco klasicismus byl uměleckým směrem především aristokracie, nastupující měšťanská třída si vytvořila nový životní postoj a s ním i umělecký styl – **preromantismus**. Na rozdíl od klasicistního důrazu na rozum zdůrazňuje preromantismus především citové hodnoty, **ideálem je prostý, nezkažený člověk**. Objevuje se nový vztah k přírodě (oproti klasicismu, jenž uznává přírodu zušlechtěnou člověkem, vyzdvihuje preromantismus přírodu původní).

Klasicismus (z lat. *classicus* – vynikající, vzorový) je umělecký směr konce 17. a 18. století, který vychází z antiky a jehož základem je pevný systém estetických pravidel a norem.

Preromantismus se projevuje hlavně v literatuře, do výtvarného umění, architektury ani hudby zásadně nezasáhl.

Osvícenství je intelektuální hnutí 17. a 18. století, které kladlo důraz na rozum a prosazovalo vedle tolerance i společenské a politické změny ve jménu pokroku.

Osvícenství obohatilo evropskou kulturu o **moderní vědecké myšlenky**, které důsledně vycházely z **rozumového poznání**. Dodnes z tohoto období čerpáme myšlenky svobody jednotlivce, nezávislosti myšlení a svobody přesvědčení.

Klasicistní architektura vyrostla z architektury barokní a postupným vývojem přešla až k empiru, spojenému s vládou Napoleona Bonaparte.

ARCHITEKTURA

V architektuře byl vyžadován **přesný řád** a **pevná pravidla**, která vycházela z antiky. Stavěly se zejména světské stavby (divadla, nemocnice, budovy úřadů a bank). Pro ty byla **typická jednoduchá výzdoba, rovné čisté linie, trojúhelníkové štíty a antické sloupy**. Oblíbené byly **medailony** a **vavřínové věnce**. Typické však byly i francouzské parky, založené na principech **symetrie**, plné altánů, alejí, vodotrysků a stromů sestříhaných do geometrických tvarů. Ke skvostům klasicistní architektury patří např. **Pantheon** a **Vítězný oblouk** v Paříži, **Versailles**, **Národní galerie** a **Britské muzeum** v Londýně, v Berlíně **Braniborská brána** a celé historické jádro **Petrohradu**.

Vítězný oblouk v Paříži

Zahrady ve Versailles

ARCHITEKTURA

Vignon Barthélemy, Karl Friedrich Schinkel

MALÍŘSTVÍ

Jacques Louis David, Jean Dominique Ingres, Nicolas Poussin

SOCHAŘSTVÍ

Antonio Canova, Bertel Thorvaldsen

HUDBA

Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven, Carl Philipp Emmanuel Bach

Výtvarné umění v klasicismu reagovalo na rozevlátost, subjektivismus a mystiku baroka. Snažilo se obnovit prostotu a najít objektivní řád. Měřítkem krásy se stala pravda a rozum. V malbě byl kladen důraz na **figurální kompozici**, malíři zobrazovali ideální typy postav, jejich snahou bylo vyjádřit **souměrnost** a **ušlechtilost** a zároveň **zachytit výjevy každodenního života**. Oproti předchozímu období se rozvíjelo **krajinářství**. K vrcholům malířství klasicismu patřil dvorní malíř Napoleona Bonaparte Francouz **Jacques Louis David** (**Pomazání Napoleona I. a korunovace královny Josefíny, Přísaha Horatiů**), jeho žák, představitel pozdního klasicismu, **Jean Dominique Ingres** (**Turecká lázeň**) a jejich krajan **Nicolas Poussin** (**Čtvero ročních období, Únos Sabine**).

MALÍŘSTVÍ

V **sochařství** byly v této době oblíbeny **obelisky** a **busty**. Sochy po vzoru antických sportovců zpodobňovaly nahé postavy bez zornic. Z antické mytologie čerpal náměty Ital **Antonio Canova** (**Amor a Psyche, Tři Grácie**) i Dán **Bertel Thorvaldsen** (**Bohyně noci, Opilý faun**), jejichž práce se staly vzorem napodobovaným v celé Evropě.

SOCHAŘSTVÍ

Antonio Canova: Tři Grácie

Klasicismus v **hudbě** směřoval k zesvětštění a zdemokratizování, přehlednosti a ucelenosti díla. Novým požadavkem se stala **symetrie skladby** a **princip periodicity**, podle kterého se hudební doprovod členil na pravidelné úseky. Rozvíjely se **instrumentální formy** (sonáta), ustálilo se složení orchestru (jádro představují smyčce). Oblíbeným nástrojem byl klavír. K skladatelům patřili **Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart** nebo **Ludwig van Beethoven**. Představitelem tzv. **citového slohu v hudbě** (paralela k literárnímu hnutí Sturm und Drang) byl **Carl Philip Emmanuel Bach** (syn Johanna Sebastiana Bacha).

HUDBA

1643	začal vládnout Ludvík XIV.
1715	zemřel Ludvík XIV., začal vládnout Ludvík XV.
1740–1780	v Rakousku vládla Marie Terezie
1780–1790	v Rakousku vládl Josef II.
1774	zemřel Ludvík XV., začal vládnout Ludvík XVI.
1776	Deklarace nezávislosti Spojených států amerických
1789	začala Velká francouzská revoluce
1793	byl popraven král Ludvík XVI.
1804	Napoleon Bonaparte se stal císařem
1813	bitva národů u Lipska, Napoleon poražen
1814	Napoleon vykázán na ostrov Elba

Jméno MOLIÈRE

Narození 1622 – PAŘÍŽ

Úmrtí 1673 – PAŘÍŽ

Základní informace

Molière (vlastním jménem Jean Baptiste Poquelin) bývá nazýván mistrem francouzské divadelní komedie. Patří k nejslavnějším představitelům evropského klasicismu. V dějinách literatury je jeho význam srovnatelný s Williamem Shakespearem.

Životní osudy

Narodil se a vyrůstal v Paříži. Jeho matka velmi brzy zemřela, takže o jeho výchovu se staral dědeček, který byl vášnivým milovníkem divadla. Molière studoval práva, ale ze studií utekl, což velmi pobouřilo jeho otce. V roce 1644 založil tzv. Slavné divadlo, které však neprosperovalo, a Molière strávil několik měsíců ve vězení pro dlužníky. Poté se přidal ke kočovné divadelní společnosti (v roce 1650 se stal jejím ředitelem), se kterou putoval po francouzském venkově a pro kterou začal psát úspěšné jednoaktovky. Roku 1658 se vrátil do Paříže a brzy předvedl svá představení králi, který byl jimi nadšen. Svou hrou Tartuffe si způsobil problémy u církve a šlechty, avšak roku 1665 vzal jeho soubor pod ochranu Ludvík XIV. a Molière se stal organizátorem společenského života u královského dvora.

- 1622 narodil se v Paříži
- 1643 založil hereckou společnost
- 1644 otevřel Slavné divadlo a přijal herecké jméno Molière
- 1645 uvězněn ve vězení pro dlužníky, poté opustil Paříž s kočovnou společností
- 1658 vrátil se do Paříže
- 1661 napsal hru **Škola mužů**
- 1662 oženil se
- 1662 napsal hru **Škola žen**
- 1664 premiéra hry **Tartuffe** ve Versailles, její následný zákaz
- 1665 stal se organizátorem společenského života u dvora
- 1666 napsal hru **Misanthrop**
- 1668 premiéra hry **Lakomec**
- 1669 po několikerém přepracování byla opět povolena hra Tartuffe
- 1673 premiéra hry **Zdravý nemocný**
- 1673 zemřel v Paříži

Molière napsal celkem 33 her. Navázal v nich na tradice evropského lidového divadla (na středověké frašky, dále na italskou *commedia dell'arte*) a **záměrně** v nich **narušil zásady vyžadované klasicistním dramatem**, např. jednotu místa, času a děje, a pro komedie používal prvky typické pro tragédii. Skoro všechna jeho dramata byly **komedie**, které ovšem měly různé podoby. Psal **frašky**, **veselohry**, **zápletkové** i **charakterové komedie**. K jejich hlavním námětům patří otázka **mravnosti**, **přetvářky**, **pokrytectví** a **touha po majetku** a **penězích**. Otevíral také téma postavení žen v rodině a ve společnosti. Molière ve svých dílech odmítá konvenci a pokrytectví. Zápletky Molièrových her jsou založeny na **konfrontaci lidských chyb se zdravým rozumem a lidskou morálkou**. Pro jeho komedie je typický nevelký počet postav, spletitý děj s překvapivým a rychlým rozuzlením a především aktuálnost problémů. Postavy, které ve svých dílech vytvořil, jsou nadčasové svým charakterem. Molière mistrně vystihl charakter svých hrdinů; některé jeho postavy mají nadčasovou, obecnou platnost (lakomec, pokrytec, svůdník). Nadčasový a moderní je také Molièrův **bohatý slovník**. V jeho hrách najdeme **archaismy**, **neologismy**, **hovorové** i **nářeční prvky**. Právě jazykové prostředky jsou důležitou charakteristikou jeho postav. K autorovým nejznámějším hrám patří **Lakomec**, **Tartuffe**, **Misanthrop**, **Zdravý nemocný**, **Učené ženy**, **Lékařem proti své vůli**, **Škola mužů**, **Škola žen** a další, které je možné dodnes vidět na jevištích předních divadelních scén po celém světě.

Molièrovo dílo je ovlivněno antickou komedií. Stejnou tematiku jako v **Lakomci** lze nalézt v **Plautově Komedii o hnci**.

To, jak autor ovlivnil další generace, lze vidět např. v české literatuře 20. století ve hře bratří **Čapků – Ze života hmyzu**. Tato hra využívá stejné principy, jaké využívaly Molièrovy hry v 17. století.

Jméno **Harpagon** z Molièrovy komedie **Lakomec** přešlo do běžné řeči. Je výrazem pro lakomého člověka, držgrešlí či skrblika.

Boris Rösner a Eva Salzmannová v komedii Lakomec, Národní divadlo Praha, 2004